

УДК 343.35:796.332(477):341.4

DOI: <https://doi.org/10.18524/2411-2054.2020.39.212979>

О. І. Павлов, студент 4 курсу
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
Економіко-правовий факультет
Французький бульвар, 24/26, Одеса, 65058, Україна
e-mail: alex.pavlov.od22@gmail.com

КОРУПЦІЯ У ФУТБОЛІ: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ В УКРАЇНІ ТА МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ЇЇ ЗАПОБІГАННЯ

У статті досліджено міжнародно-правові акти щодо запобігання корупції у футболі, проаналізовано актуальні проблеми футбольної корупції у вітчизняному законодавстві та правозастосуванні, запропоновано основні шляхи подолання корупції в українському футболі.

Ключові слова: корупція у футболі, запобігання корупції у футболі, договірні матчі, спортивна корупція.

Постановка проблеми. Корупція є однією із головних проблем сучасного суспільства протягом багатьох років. Це негативне явище не лише дуже глибоко проникло у державні апарати усіх країн світу, але й повільно почало руйнувати головні принципи усіх видів спорту. Держави Європи та Східної Америки розробили низьку механізмів, направлених на запобігання корупції у спорті та зокрема у футболі. Враховуючи те, що в Україні питання запобігання корупції у спорті на законодавчому рівні зовсім не врегульовано, це дає змогу злочинцям будувати багато схем для незаконного збагачення, зокрема, корупційного відмивання та розкрадання бюджетних коштів Української асоціації футболу, які могли б піти на розвиток дитячо-юнацького футболу в Україні тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема запобігання корупції у футболі в Україні на науковому рівні не є популярною. Вітчизняні вчені переважно досліджують окремі статті Кримінального кодексу та закони України, які в теорії повинні запобігати такому різновиду корупції у спорті як матчі з фіксованим результатом, але корупція у футболі як явище це дуже широка та об'ємна проблема, яка потребує окремої уваги. Дослідження корупції у спорті проводили такі іноземні вчені як Л. І. Захарова, Ю. Ю. Трубіцина, І. В. Соколова та інші.

Метою даної статті є дослідження досвіду країн світу щодо запобігання корупції у спорті та надання пропозицій щодо протидії та запобігання футбольної корупції в Україні шляхом внесення змін у вітчизняне законодавство.

Виклад основного матеріалу. Згідно до Закону України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 р. № 1700-VII, корупція у вузькому сенсі – «використання особою, зазначеною у частині 1 статті 3 цього Закону, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб» [1]. Але положення цього закону поширюються лише на осіб, так чи інакше пов'язаних з державною або муніципальною службою.

Якщо звернутися до етимології слова (лат. corrumpere – псувати, пошкоджувати, розбещувати), стає зрозуміло, що «негативні корупційні процеси, на жаль, можуть мати місце в будь-якій державі та в усіх сферах людської діяльності, незалежно від політичного устрою та рівня економічного розвитку країни. Різниця лише в тому, що в ряді держав, антикорупційні програми приносять свої результати» [2, с. 139].

Проблема корупції у футболі з'явилася одночасно з появою самого футболу як спортивної гри. З 1863 р., коли в Англії почали з'являтися перші футбольні команди у

світі, вже навіть тоді існували такі різновиди корупції як матчі з фіксованим результатом та відмивання грошей від будування стадіонів.

Перша резонансна згадка про корупцію у футболі датована 1915 р., та відома як скандал Великої п'ятниці (англ. The Good Friday scandal) [3], який стався після гри 2 квітня 1915 р. Першого дивізіону Футбольної ліги між «Манчестер Юнайтед» та «Ліверпулем» на Олд Траффорд. Матч був договірним на користь «Манчестер Юнайтед». Гравці обох клубів зробили букмекерські ставки на заздалегідь обумовлений результат, сподіваючись виграти гроші. Враховуючи те, що у ті часи кримінальної відповідальності за корупцію у футболі не існувало, причетні гравці отримали лише санкції зі сторони Федерації футболу Англії у вигляді довічної дискваліфікації від футболу яку, зокрема, з багатьох футболістів пізніше зняли у зв'язку з їх участю у першій світовій війні.

У своїй книзі «Circus Maximus» видатний фахівець у галузі економіки спорту Ендрю Цимбаліст зазначив, що корупційна складова особливо поширена у країнах, що стрімко розвиваються, де амбіції уряду дуже великі, а тиск суспільної думки, механізми контролю за владою та витраченими коштами слабкі [4, с. 122]. Цю думку також підтвердив колишній генсек FIFA Жером Вальке, якій був звільнений у 2016 р. за корупційні махінації з білетами на матчі: «Чим менше в країні демократії, тим краще для підготовки Чемпіонату Світу», – цю фразу Жером сказав напередодні проведення Чемпіонату Миру з футболу 2014 р. у Бразилії.

Те, що у країнах зі слабким контролем за владою відбуваються корупційні злочини в галузі спорту підтверджує кількість витрачених коштів на проведення Олімпійських ігор. Для порівняння, проведення Олімпіади у Лондоні коштувало 17,5 мільярдів доларів США, у Пекіні – 40, а у Сочі – 51 мільярд доларів США відповідно.

Корупція в спортивному середовищі може проявлятися в багатьох аспектах, зокрема, у будівництві спортивних об'єктів (необґрунтоване завищення цін будівництва, розкрадання бюджетних або позабюджетних коштів у формі шахрайства), у зловживаннях з боку чиновників та адміністративного персоналу ФІФА при виборі міст для проведення Чемпіонатів Світу (підкуп організаторів конкурсів та інших виборних процедур в галузі футболу), у підкупі спортсменів, спортивних суддів, тренерів, керівників команд та інших учасників або організаторів спортивних змагань для надання потрібного впливу на їх результати (організація договірних матчів, маніпулювання результатами спортивної діяльності). Будь-який з перелічених видів корупції у футболі порушає головний принцип футболу, а саме правило чесної гри (Fair Play).

У Конвенції ООН проти корупції від 31.10.2003 р., яку Україна ратифікувала 18.10.2006 р., міститься заклик до запобігання, розслідування і кримінального переслідування за корупцію як в державному, так і в приватному секторі, а також до призупинення операцій (заморожування), арешту, конфіскації і повернення доходів, здобутих злочинним шляхом, визначеним Конвенцією (ст. 3). Поряд з кримінальною відповідальністю фізичних осіб, що вчинили корупційні злочини, ст. 26 Конвенція встановлює відповідальність юридичних осіб: на розсуд держав-учасниць вона може бути кримінальною, цивільно-правовою або адміністративною [5].

Однак нормативні заборони та санкції, зазначені у вищезгаданій Конвенції, можуть бути застосовані тільки до публічних посадових осіб (ст. 2 п. «а»), до іноземних державних посадових осіб (ст. 2 п. «б»), до посадових осіб міжнародних організацій (ст. 2 п. «з»). Конвенція не поширюється на президентів футбольних федерацій та їх працівників, оскільки федерації (асоціації) футболу, зокрема в Україні, є громадськими організаціями.

Така ж проблема виникає із застосуванням на практиці Закону України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 р. № 1700-VII, оскільки Асоціація футболу України є громадською організацією, а отже, президент Асоціації футболу України та усі члени

асоціації не можуть бути притягнуті до відповідальності, оскільки вони не є державними або муніципальними службовцями.

У червні 2018 р. НАБУ розпочало розслідування щодо можливої корупції у Федерації футболу України (з 2019 р. було перейменовано на Українську асоціацію футболу далі – УАФ) стосовно діючого президента Андрія Павелка. Зловживання керівництвом УАФ вже тривалий час вивчає Парламентська тимчасова слідча комісія. Йдеться про розтрату майже 380 мільйонів гривень коштів, які протягом двох років було виділено на будівництво 760 футбольних майданчиків за бюджетною програмою. Крім того, з початку 2019 р. Генеральною прокуратурою України здійснюється розслідування кримінального провадження за фактом вчинення керівництвом ФФУ/УАФ розтрати коштів, в тому числі цільових надходжень та інвестицій від УЄФА. Однак, дотепер розслідування не завершені, а винні не покарані.

19 вересня 2014 р. на тринадцятій конференції міністрів спорту країн-учасниць Ради Європи в швейцарському місті Маколін була офіційно відкрита для підписання нова конвенція, спрямована на протидію корупції в сфері спорту, – «Конвенція Ради Європи про маніпулювання спортивними змаганнями». Цю конвенцію в Україні було ратифіковано Законом від 16.11.2016 р. № 1752-VIII. Робота з підготовки даного міжнародно-правового акту велася протягом двох років при активній підтримці міжнародних спортивних організацій олімпійського руху, в тому числі Міжнародного олімпійського комітету (МОК) та Союзу європейських футбольних асоціацій (УЄФА).

Конвенція, зокрема, передбачає встановлення прав та обов'язків держав (ст. 4-9, 19 – здійснення юрисдикції щодо злочинів, пов'язаних з маніпулюванням спортивними змаганнями) та спортивних організацій (ст. 7) щодо запобігання поширенню договірних матчів; визначення ролі букмекерських контор (ст. 10-11) і принципів їх взаємодії з органами влади і спортивними організаціями (ст. 12); створення міжнародних стандартів запобігання договірних матчів, включаючи спортивні, юридичні та технічні інструменти для їх виявлення; встановлення заходів відповідальності кримінального (ст. 22), адміністративного (ст. 24) та дисциплінарного характеру за організацію договірних матчів та участь у них. Конвенцією передбачено створення міжнародного контрольного органу – комітету, який буде виробляти рекомендації державам-учасницям стосовно того, що повинно підлягати моніторингу в даній сфері, а також визначати інші способи взаємодії між органами влади, спортивними організаціями та букмекерськими конторами (ст. 31).

Вивчення норм Конвенції показує, що вона, по суті, наказує спортивним організаціям впровадити в свою практику принципи сумлінного (належного) управління («good governance»). Мова при цьому, зрозуміло, йде не про всі спортивні організації. Але очевидно, що автори Конвенції зіткнулися з низкою складнощів в категоріальному визначенні даного поняття. Вихід був запропонований досить простий та ефективний: створюється спеціальний комітет з реалізації Конвенції, який формує список спортивних організацій, які керують спортом або будь-яким одним видом спорту на національному рівні, вносить до нього зміни і забезпечує його публікацію в належному вигляді. Основними принципами «good governance», які зобов'язані впровадити спортивні організації, якщо вони знаходяться на території держав-учасниць Конвенції, є: визначення та попередження конфліктів інтересів, включаючи заборону на розголошення інсайдерської інформації, точне та неухильне дотримання контрактів, перш за все зобов'язань, вимогу про розкриття інформації та ін.

Однак на сьогодні Україна не виконала зазначених у Конвенції зобов'язань, Закон України «Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань» від 03.11.2015 р. № 743-VIII [6] та зміни, внесені до Кримінального кодексу України [7], а саме доповнення статтею 369-3, не подолали проблему договірних матчів в Україні, зазначені вище закон та стаття у судовій прак-

тищі не застосовуються тому що існує дуже багато прогалин у законі та проблем з кваліфікацією злочину.

Важливість проблеми корупції в спорті обговорювалась з 2 по 6 листопада 2015 р. у місті Санкт-Петербург на Шостій сесії Конференції держав-учасниць Конвенції ООН проти корупції. На конференції Стюартом Пейджем, модератором зустрічі, директором департаменту Міжнародного центру безпеки у спорті було відзначено, що корупція в спорті – це глобальна проблема, яка стосується всіх верств суспільства: спортсменів, спонсорів, суддів, асоціацій та засобів масової інформації.

Окрему увагу слід приділити ролі міжнародної організації кримінальної поліції (Інтерпол) при запобіганні корупційних злочинів у футболі. У зв'язку з зазначеними у статті проблемами, була створена програма Інтерполу «Чесний спорт», яка є глобальною в сфері підготовки, освіти та ініціативи з профілактики договірних матчів, а також нерегулярних і незаконних ставок.

Двома основними цілями програми «Чесний спорт» є:

1. Виховання і навчання ключових осіб у спорті, про те, як розпізнавати, протистояти і звітувати про спробу підкупу або підтасування результатів матчів;
2. Покращення підготовки правоохоронних органів у розслідуванні корупції або договірних матчів.

Програма містить у собі ряд інструментів для захисту спорту від корупції, включаючи національні, регіональні семінари та модулі електронного навчання.

У 2011 р. ФІФА та Інтерпол уклали спільні ініціативи про співпрацю, ФІФА при цьому зобов'язалася виділити 20 мільйонів євро за 10 років для розвитку програми Інтерполу «Чесний спорт». Однак у 2015 р. договір був розірвано у зв'язку із вчиненням корупційних злочинів, в яких було замішане керівництво ФІФА.

Також слід зазначити ще про один існуючий багатоплановий підхід у запобіганні корупційних проявів у сфері спорту, розроблений Інтерполом. Програма «Цілісність в спорті» допомагає спортивним організаціям, державним відомствам, правоохоронним органам і іншим відповідним зацікавленим сторонам в розробці стратегій попередження, цілісності підрозділів і учбових курсів для конкретної аудиторії.

Під час спеціальної операції Інтерполу у Китаї, Малайзії та Сінгапурі у 2014 р. було проведено 8 тисяч 400 арештів та вилучено 40 мільйонів доларів та зачинено 3 тисячі 400 незаконних букмекерських контор. Договірними матчами займалася цільова група фахівців мережі, що складалася зі слідчих. Це дозволяє державам-членам краще обмінюватися розвідувальними даними та досвідом, а також розробкою транскордонних стратегій щодо протидії міжнародним договірним матчам.

Висновки і пропозиції. Проаналізувавши основні міжнародно-правові акти щодо запобігання корупції, у тому числі у футболі, можна дійти висновку, що більшість положень проаналізованих Конвенцій були імплементовані у національне законодавство більшості країни Європи, що дозволило на практиці притягувати до кримінальної відповідальності осіб, замішаних у футбольній корупції. Це обумовлено тим, що кримінальне законодавство європейських країн дозволяє притягати до кримінальної відповідальності за корупційні злочини не лише державних службовців, а й президентів громадських та некомерційних організацій, їх службовців, тому футбольні корупціонери отримують заслужене покарання. Міжнародна організація кримінальної поліції (Інтерпол), окрім проведення операцій з пошуку та притягнення до відповідальності футбольних корупціонерів, розробила програми по запобіганню корупції у спорті та ділиться досвідом з національними слідчими та поліцейськими.

Щодо України, то норми, зазначені у «Конвенції Ради Європи про маніпулювання спортивними змаганнями», яку було ратифіковано в Україні 16.11.2016 р., на жаль, на практиці не діють, органи національної поліції та слідчі не мають досвіду притягнення до відповідальності за корупційні злочини у галузі спорту. У зв'язку з тим, що Закон України «Про запобігання корупції» має вичерпний перелік суб'єктів, на яких поширю-

ються дія закону, це не дозволяє притягнути до відповідальності Президента та членів Асоціації футболу України, що звільняє їх від відповідальності за скоєння корупційних злочинів.

Ратифікація Україною Конвенції Ради Європи про маніпулювання спортивними змаганнями, прийняття Закону України «Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань» та внесення змін до Кримінального кодексу України свідчать про те, що законодавець визнає існуючу проблему та її актуальність.

Таким чином, пропонуються наступні шляхи вирішення поставлених проблем: по-перше, розширити коло суб'єктів, на яких поширюється дія Закону України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 р. № 1700-VII, щоб було можливо притягнути до відповідальності за корупційні злочини усіх винних суб'єктів, які так чи інакше пов'язані з футболом, зокрема членів Української асоціації футболу, футбольних функціонерів, спонсорів тощо; по-друге, надати визначення терміну «корупція» в Кримінальному кодексі та закріпити такий різновид корупції як «корупція у спорті»; по-третє, співпрацювати з представниками Інтерполу з приводу навчання та передачі досвіду національним слідчим та поліцейським щодо запобігання корупції у спорті, у тому числі у футболі; по-четверте, створити окремі слідчі підрозділи, які пройдуть стажування в Інтерполі, та будуть спеціалізуватися на запобіганні та розслідуванні корупційних схем у спорті, зокрема, договірних матчах та відмиванні грошей при будівництві спортивних об'єктів тощо.

Список використаної літератури

1. Про запобігання корупції: Закон України. Редакція від 23.07.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>. (дата звернення: 12.09.2020).
2. Захарова Л.И. Борьба с коррупцией в сфере спорта: опыт Совета Европы. Вестник университета имени О. Е. Кутафина. 2015. С. 138 –143.
3. The Good Friday scandal. URL: <https://www.lfchistory.net/Articles/Article/3633>.
4. Andrew Zimbalist. Circus Maximus: The Economic Gamble Behind Hosting the Olympics and the World Cup. 2015. 173 p.
5. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції. Ратифікація від 18.10.2006. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text. (дата звернення: 12.09.2020).
6. Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань. Редакція від 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/743-19#Text>. (дата звернення: 12.09.2020).
7. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. Редакція від 12.09.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>. (дата звернення: 12.09.2020).

References

1. Zakon Ukraini «Pro zapobigannya korupciyi». Redakciya vid 23.07.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> [in Ukrainian].
2. Zaharova L.I. (2015) Borba s korupciej v sfere sporta: opyt soveta Evropy. Vestnik universiteta imeni O.E. Kutafina. S. 138-143. S. 139 [in Russian].
3. The Good Friday scandal. URL: <https://www.lfchistory.net/Articles/Article/3633>.
4. Andrew Zimbalist. (2015) Circus Maximus: The Economic Gamble Behind Hosting the Olympics and the World Cup.. P 122.
5. Konvenciya Organizaciyi Ob'yednanih Nacij proti korupciyi. Ratifikaciya vid 18.10.2006. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text [in Ukrainian].
6. Pro zapobigannya vplivu korupcijnih pravoporushen na rezultati oficijnih sportivnih zmagani. Redakciya vid 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/743-19#Text> [in Ukrainian].
7. Kriminalnij kodeks Ukraini. Redakciya vid 12.09.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> [in Ukrainian].

Стаття надійшла 15.09.2020 р.

А. И. Павлов, студент 4 курса
Одесский национальный университет имени И. И. Мечникова
Экономико-правовой факультет
Французский бульвар, 24/26, Одесса, 65058, Украина
e-mail: alex.pavlov.od22@gmail.com

КОРРУПЦИЯ В ФУТБОЛЕ: АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ В УКРАИНЕ И МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОПЫТ ЕЕ ПРЕДОТВРАЩЕНИЯ

Резюме

В статье исследованы международно-правовые акты по предотвращению коррупции в футболе, проанализированы актуальные проблемы футбольной коррупции в отечественном законодательстве и правоприменении, предложены основные пути преодоления коррупции в украинском футболе. Учитывая то, что в Украине вопросы предотвращения коррупции в спорте на законодательном уровне не урегулированы, это позволяет преступникам строить схемы для незаконного обогащения, в частности, коррупционного отмывания и хищения бюджетных средств Украинской ассоциации футбола.

По результатам исследования было выявлено, что коррупция в спортивной сфере может проявляться в строительстве спортивных объектов (необоснованное завышение цен строительства, хищение бюджетных или внебюджетных средств в форме мошенничества), в злоупотреблениях со стороны чиновников и административного персонала ФИФА при выборе городов для проведения чемпионатов мира (подкуп организаторов конкурсов и других выборных процедур в области футбола), в подкупе спортсменов, спортивных судей, тренеров и т.д.

Предлагается следующие пути решения поставленной в статье проблемы: во-первых, расширить круг субъектов, на которых будет распространяться действие Закона Украины «О предотвращении коррупции» от 14.10.2014 г. № 1700-VII, что позволит привлечь к ответственности за коррупционные преступления всех субъектов, которые так или иначе связаны с футболом, в частности членов Украинской ассоциации футбола, футбольных функционеров, спонсоров и т.д.; во-вторых, дать определение «коррупции» в Уголовном кодексе и закрепить такой вид коррупции как «коррупция в спорте»; в-третьих, сотрудничать с представителями Интерпола по поводу обучения и передачи опыта национальным следователям и полицейским по предотвращению коррупции в спорте; в-четвертых, создать отдельные следственные подразделения, которые пройдут стажировку в Интерполе и будут специализироваться на предупреждении и расследовании коррупционных схем в спорте, в частности договорных матчах и отмывании денег при строительстве спортивных объектов и т.п.

Ключевые слова: коррупция в футболе, предотвращение коррупции в футболе, договорные матчи, спортивная коррупция.

O. I. Pavlov, 4th year student
Odesa I. I. Mechnikov National University
Economics and Law Faculty
Frantsuzskiy Boulevard, 24/26, Odesa, 65058, Ukraine
e-mail: alex.pavlov.od22@gmail.com

CORRUPTION IN FOOTBALL: CURRENT PROBLEMS IN UKRAINE AND THE INTERNATIONAL EXPERIENCE HER OF PREVENTION

Summary

The article researched international legal acts on the prevention of corruption in football, analyzes the current problems of football corruption in domestic legislation and application of law, proposed the main ways to overcome corruption in Ukrainian football. Considering that in Ukraine the issues of preventing corruption in sports are not regulated at all at the legislative level, this allows criminals to build many schemes for illegal enrichment, in

particular, corruption laundering and embezzlement of budget funds of the Ukrainian Football Association.

According to the results of the study, it was revealed that corruption in the sports sector can manifest itself in many aspects, in particular, in the construction of sports facilities (unjustified overstatement of construction prices, theft of budgetary or extra-budgetary funds in the form of fraud), bribery of organizers of competitions and other elective procedures in the field of football, bribery of athletes, sports referees, coaches, etc.

Four options are proposed for solving the problem posed in the article, firstly, to expand the range of subjects to which the Law of Ukraine "On the Prevention of Corruption" applies, so that it would be possible to bring to justice for corruption crimes all subjects that are somehow connected with football, in particular members of the Ukrainian Football Association, football functionaries, sponsors, etc; secondly, to define the term corruption in the criminal code and to consolidate this type of corruption as corruption in sports; third, cooperate with the Interpol representative on training and transfer of experience to national investigators and police officers in the fight against corruption in sports; fourthly, to create separate investigative units that will undergo training at Interpol and will specialize in investigating corruption schemes of the sort, in particular match-fixing and money laundering in the construction of sports facilities.

Keywords: corruption in football, prevention of corruption in football, fixed matches, sports corruption.